

Drobné a osobní zprávy

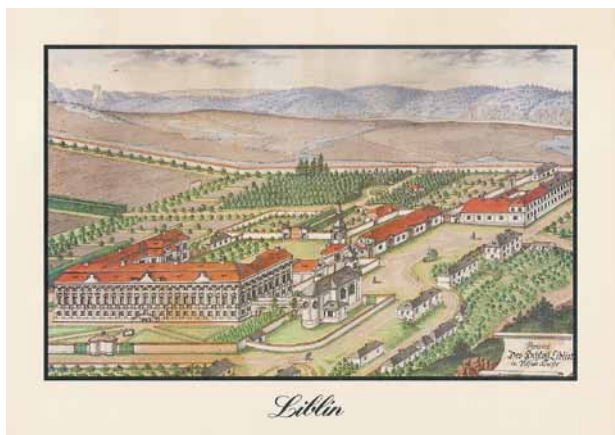
Z jednání památkové rady v roce 2012 a 2013

Expertní poradní sbor ředitele územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu – památková rada se zabývá řešením složitějších odborných otázek památkové péče v Plzeňském kraji. Jejími členy jsou Ing. J. Anderle, PhDr. I. Bukačová, Ing. P. Čížek, Ing. arch. P. Domanický, Mgr. L. Drncová, Prof. Ing. arch. akad. arch. V. Girsá, Ing. arch. M. Hauserová, CSc., Ing. arch. Z. Chudárek, P. Jerie, Ing. arch. J. Kaigl, doc. Mgr. K. Nováček, Ph.D., Ing. arch. V. Láska,¹ Ing. arch. J. Soukup, doc. PhDr. J. Štulc a Prof. PhDr. P. Vlček.

V minulém roce se rada sešla dvakrát. Na zasedání, jež se konalo 3. 4. 2012, byl posuzován návrh na odstranění šesti lustrů umístěných v hlavní lodi katedrálního kostela sv. Bartoloměje (národní kulturní památka) v Plzni, pocházejících z roku 1967,² a současně jejího nového osvětlení pomocí reflektorů zavěšených v prostoru ve velké výšce nad podlahou. Návrh byl přijat s výhradou, že nová osvětlovací tělesa je třeba pojmout jako umělecké dílo a opět na způsob lustrů spuštěných oproti návrhu na výrazně nižší úroveň. S příliš vysokým umístěním svítidel v historických chrámových interiérech nejsou dobré zkušenosti. Velmi často to znamená například nežádoucí deformace v optickém vnímání jimi nasvíceného interiéru a v něm umístěného mobiliáře.

Na svém druhém loňském zasedání (22. 10. 2012) rada odmítla záměr novostavby pavilonu v areálu zámku v Liblíně (okr. Rokycany; obr. 1), kde sídlí Domov sociálních

Obr. 1. Liblín (okr. Rokycany), areál zámku včetně kostela, zahrad, parku a vrchnostenského dvora. Veduta (ptačí perspektiva) znázorňující stav areálu z východní strany v období vrcholného baroka. V popředí vlevo je zachyceno monumentální východní – zahradní průčelí hlavní zámecké budovy před její přestavbou v době kolem roku 1854. Na horizontu vlevo je vidět věž hradu Libštejna. Neznačeno (M. Prusík?), nedatováno (kolem roku 1800?). Akvarel, 25,8 × 41,2 cm. Západočeské muzeum v Plzni. (Reprodukce A. Přecechtělová, 2012)

Obr. 2. Liblín, areál zámku. Hlavní zámecká budova. Pohled od severovýchodu. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto M. Hradecká, 2006)

služeb. Záměr předpokládá, že pavilon vznikne jako třípodlažní samostatná stavba (suterén a dvě nadzemní podlaží) s plochou střechou v poloze naproti monumentálnímu východnímu průčelí hlavní zámecké budovy (obr. 2). Pavilon by působil velmi rušivě jak ve vztahu k zámku, tak i v zámeckém parku, z něhož se sice dochovalo pouze torzo, ale jenž je stejně jako zámek kulturní památkou a měl by být rehabilitován. Předmětem kritiky vznášené členy rady byla i nízká architektonická úroveň zamýšlené novostavby a rozsáhlé výkopové práce, související se záměrem propojit ji provozně s historickou budovou zámku pomocí podzemní chodby o značném průřezu, jako by tunelem. Památková rada doporučila, aby se pro nový pavilon hledalo pomocí ověřovací studie jiné umístění – například v prodloužení jižního zámeckého křídla, nebo při jižním okraji areálu, kde lze navázat, z urbanistického hlediska poměrně logicky, na obytnou zástavbu rodinnými domky, aniž by došlo k vážnějšímu poškození památkových hodnot.³

V roce 2013 se památková rada sešla v červnu (19. 6.), zejména aby se vyjádřila k záměru na zpřístupnění věže (zvonice) bývalého kostela v Šitboři (u Pivoně, okr. Domažlice; dnes jde z velké části o zříceninu, viz obr. 3) jako rozhledny pro turisty. Po obsáhlé rozpravě byl záměr jednomyslně podpořen s odůvodněním, že jde o vhodný prostředek zachování a oživení uvedené památky v dnešních společenských podmínkách. Naproti tomu nebyla nalezena shoda v hodnocení různých možností, jak záměr projekčně připravit a provést. Nejvýrazněji, nikoli

¹ Kooptován v roce 2013. Neformální předseda rady, jehož hlas při projednávání závažných otázek v radě rozhoduje, nastane-li rovnost hlasů.

² SOUKUP, Jan; HYNČÍK, Václav: *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni*. Plzeň, Agentura David a Jakub, 2012, s. 135.

Obr. 3. Šitboř (okr. Domažlice), areál zříceniny kostela sv. Mikuláše. Pohled od jihu. (Foto J. Kaigl, 2010)

však převážnou většinou hlasů, se uplatnil názor, že lze zřídit nástup do věže v jejím přízemí – v klenuté sakristii s využitím vnějšího vstupu do sakristie na východní straně. V sakristii by vzniklo lehké točité, nebo spíš žebříkové schodiště, dřevěné nebo kovové, po němž by turisté stoupali novým otvorem (průrazem) v klenbě sakristie vzhůru do vyšších podlaží věže.

3 EXKURS

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, obdržel 21. 1. 2013 žádost Městského úřadu v Rokycanech o vyjádření k záměru novostavby pavilonu v areálu zámku v Liblíně v rozsahu přepracované projektové dokumentace pro územní rozhodnutí, již vyhotovil Plzeňský projektový a architektonický ateliér spol. s r. o. pro Domov sociálních služeb Liblín, příspěvkovou organizaci zřizovanou Plzeňským krajem. Národní památkový ústav věc posoudil z odborných hledisek památkové péče a 8. 2. 2013, čj. NPÚ-341/4717/2013, vyjádřil se písemně tak, že jde o záměr nepřijatelný.

Podstatou řešení je volný třípodlažní a jednopatrový objekt na způsob pavilonu s plochou střechou, umístěný před východní průčelí historické zámecké budovy, do severní části bývalého zámeckého parku, a pojednaný architektonicky nenáročnými prostředky. Ve srovnání s prvotní objemovou studií, k níž se Národní památkový ústav vyjádřil kladně 1. 11. 2011 pod čj. NPÚ-341/5492/2011, řešila přepracovaná dokumentace pro územní rozhodnutí další nový objekt, jenž má provozně propojit zamýšlený pavilon se zámeckou budovou na způsob poměrně dlouhé podzemní chodby o světlosti 2,4 × 2,1 m.

Chráněnou kulturní památkou je jak historická budova liblínského zámku, tak i bývalý zámecký park a vybrané jednotlivé objekty v něm. Východní zámecké průčelí se dvěma patry, monumentálně členěné pilastry ve vysokém řádu, je výsledkem rozsáhlé přestavby v době kolem roku 1854. Zámecký park v dnešním rozsahu vychází z přírodně krajinářského konceptu, jenž je asi poprvé, i když jen schématicky zachycen na mapě takzvaného III. vojenského mapování z roku 1879.

Krajský úřad Plzeňského kraje v rozhodnutí ze dne 1. 11. 2012, sp. zn. ZN/220/KPP/12, jímž zrušil pro nezákonnost závazné stanovisko Městského úřadu Rokycany vydané 26. 3. 2012 ve prospěch předchozí (neúplné) dokumentace pro územní rozhodnutí a v rozporu s písemným vyjádřením Národního památkového ústavu ze dne 28. 2. 2012, čj. NPÚ-341/12094/2012, poukázal na několik skutečností významných pro posouzení záměru. Kromě jiného upozornil, že

Obr. 4. Šitboř, kostel sv. Mikuláše. Pohled od jihovýchodu. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, generální ředitelství, foto V. Uher, 1981)

dokumentace, k níž se zrušené závazné stanovisko vázalo, neřešila podzemní objekt nové spojovací chodby, jmenovitě z hlediska jeho kolize s historickými konstrukcemi budovy zámku a případnými archeologickými nálezy. Současně logicky dovedl, že tak dosud nebyly náležitě zohledněny všechny aspekty nejen této podzemní stavby, ale v důsledku toho ani novostavby pavilonu jako takového. V závěru odůvodnění svého rozhodnutí krajský úřad připomněl tři expertní posudky, zpracované předními odborníky v oborech dějiny architektury, zejména barokní a z 19. století (Prof. PhDr. P. Vlček), archeologie a kastelologie († prof. PhDr. T. Durdík, DrSc.) a obnova kulturních památek a památková péče (Prof. Ing. arch. akad. arch. V. Girska), kteří novostavbu pavilonu shodně označují jakou nevhodnou až vyloučenou.

Územní odborné pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu zastává názor, že provedením novostavby pavilonu v areálu zámku v Liblíně podle naposled předložené dokumentace pro územní rozhodnutí by byly nevratně nebo na dlouhou dobu poškozeny ve velké intenzitě hodnoty kulturní památky, spočívající v tomto případě především v nerušeném pohledovém sepětí dochované historické architektury východního průčelí zámecké budovy s parkem a v pozůstatcích přírodně-krajinářské kompozice parku.

Městský úřad v Rokycanech vydal ve věci nové závazné stanovisko, tentokrát o nepřipustnosti záměru, dne 8. 3. 2013 pod čj. MeRo/0072/OŠK/13. Vzhledem k tomu, že nejde o samostatné správní rozhodnutí, není proti němu odvolání. Zpočtybnit ho lze teprve řádným opravným prostředkem podaným do územního rozhodnutí, jehož výroková část je závazným stanoviskem předurčena.

Způsob horního ukončení a zastřešení zamýšlené rozhledny nebyl radou blíže projednán. Ředitel plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu však poukázal na skutečnost, že existují důvody ve prospěch rekonstrukce barokní báně (cibule) s lucernou (obr. 4). Bář vzala za své přibližně před dvaceti pěti lety. Vznikla současně s polygonálním zděným nástavcem zvonice, což je ušlechtilá, dosud dobře čitelná barokní architektura vyššího řádu z počátku 18. století. Pro zdařilou památkovou obnovu barokního stavu se dochovaly dokonce i hmotné podklady – torza původní tesařské práce na krovu báně.

Jan Kaigl

Cyklus *Ze života památek* od druhé poloviny roku 2012 dosud

Plzeňské pracoviště Národního památkového ústavu pokračuje v cyklu přednášek a odborných exkurzí pro veřejnost s názvem *Ze života památek*. V druhém pololetí roku 2012 cyklus zahájila přednáška, ve které S. Brejchová posluchačům přiblížila poznatky z vlastní nedávné pracovní a studijní cesty do Spojených států amerických, zaměřené na péči o historické interiéry ve státě New York. Na ni volně navázala říjnová přednáška L. Kotorové, věnovaná otázkám datace a provenience historických vějířů, zejména z mobiliárních fondů ve správě Národního památkového ústavu a ze sbírek Západočeského muzea v Plzni, včetně ukávek jejich restaurování.

V závěru roku 2012 byly uspořádány dvě přednášky na téma ochrana historických měst. V listopadu se K. Foud zabýval Horšovským Týnem u příležitosti třicátého výročí jeho vyhlášení za městskou památkovou rezervaci v roce 1982. V prosinci se jednalo o přednášku K. Kuči, významného historika architektury a urbanismu, která posluchače uvedla do problematiky vývoje hlavních forem historické urbanistické struktury měst a vesnic v českých zemích.

Cyklus *Ze života památek* se konal v roce 2012 s finanční podporou Statutárního města Plzně.

V prvním pololetí roku 2013 byla zvolena dvě hlavní odborná témata: industriální dědictví a dřevo pohledem památkové péče. Úvodní přednášku měl Pavel Domanický. Týkala se technických památek na území městské památkové rezervace v Plzni. V únoru R. Švácha, vědecký pracovník Ústavu dějin umění Akademie věd, promluvil o památkách architektury v Československu v minulém století, včetně objektů techniky a průmyslu, a naléhavě potřebě jejich ochrany. Březnová přednáška V. Krátkého provedla bezmála sto posluchačů nejdůležitějšími etapami v dějinách Škodových závodů v Plzni od doby vzniku tohoto významného průmyslového podniku v druhé polovině 19. století až do devadesátých let 20. století. Na různé soudobé metody vědeckého přístupu k poznávání industriálního dědictví se soustředil ve své dubnové přednášce B. Fragner z Fakulty architektury ČVUT v Praze.

V květnu uspořádalo plzeňské pracoviště Národního památkového ústavu zvláštní akci s názvem *Den starého dřeva*. Nejdříve proběhla vernisáž výstavy historických fotografií, které byly vybrány autory výstavy (K. Foud, J. Kováčová,

Typický plakát na přednášku z cyklu *Ze života památek*, konané K. Kuči, konanou 11. 12. 2012

R. Kodera) se záměrem poukázat jednak na neopakovatelnou starou krásu památek postavených ze dřeva v Plzeňském kraji, jednak na bohatství fotosbírkou spravované v Plzni Národním památkovým ústavem. Pak následovala přednáška K. Fouda o způsobech využití dřeva v lidovém stavitelství na Plzeňsku s ukázkami staveb roubených i hrzděných.

Cyklus *Ze života památek* v prvním pololetí roku 2013 uzavřela odborná exkurze do budovy dílen a skladů divadla Josefa Kajetána Tyla v Plzni. Na exkurzi vedené Petrem Domanickým si její účastníci prohlédli objekt, jenž vznikl ve dvacátých letech 20. století přestavbou bývalé strojírní Škodových závodů podle návrhu plzeňského architekta Hanuše Zápala.

Přednášky se konají v přednáškovém sále v suterénu domu *U Zlatého slunce*, sídla plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu v Prešovské ul., zpravidla jednou za měsíc (s výjimkou července a srpna) vždy v úterý od 17 hodin.

Alena Aubrechtová

Setkání Historické oranžerie a zahradní stavby určené pro pěstování rostlin

Ve dnech 21.–23. 5. 2013 se konalo 7. pracovní setkání specialistů na památky zahradního umění a zahradníků

Účastníci 7. pracovního setkání s názvem *Historické oranžerie a zahradní stavby určené pro pěstování rostlin, které se konalo v západních Čechách ve dnech 21.-23. 5. 2013, před budovou zámku v Červeném Poříčí. (Foto D. Tuma, 23. 5. 2013)*

v České republice věnované historickým stavbám, které v západních Čechách sloužily pro pěstování rostlin. Setkání bylo připraveno Národním památkovým ústavem – územními odbornými pracovišti v Brně a Plzni ve spolupráci se správami státních zámků Kozel, v Manětíně, Valči, Horšovském Týně a v Červeném Poříčí a se správou bývalého kláštera Kladruby u Stříbra.

Setkání se zúčastnilo 38 zájemců z celé České republiky a ze Slovenska. Zahájeno bylo prohlídkou zámku, zámecké zahrady včetně torza stavby barokní oranžerie a krajinářského parku v Manětíně. Následovala prohlídka obnoveného zámeckého parku v Chýších, odkud se pokračovalo do Valče.

Valečský zámecký park, jedinečný svou bohatou výzdobou barokními plastikami z dílny Matyáše Bernarda Brauna, byl účastníkům setkání představen správcem státního zámku T. Petrem a K. Drhovským, jenž se v minulosti podílel na záchraně zámeckého areálu. Bylo možné si dále prohlédnout produkční skleníky (dnes nevyužívané) a unikátní, kupolí zastřešený palmový skleník, umístěný v nároží mezi nimi a zahradnickým domkem. Ocelolitinová konstrukce palmového skleníku pochází z roku 1894. Jeho cennou součástí tvoří staré technické zázemí, zejména kotelna v suterénu.

Dalším cílem prvního dne poznávací cesty byl klášter premonstrátů v Teplé, zejména interiér tamějšího skleníku z roku 1907 a běžně nepřístupného zahradního gloriety, jenž kdysi sloužil po určitou dobu na bydlení zahradníkovi.

Následovala návštěva unikátní jízdárny ve Světcích u Tachova, zpestřená výkladem P. Voltra z Městského kulturního střediska v Tachově.

Večerní program 21. 5. 2013 se uskutečnil v bývalém klášteře v Kladrubech. Kromě prohlídky klášterního kostela se zde konala malá konference, na které zazněl například referát Z. Mladé o obnově grotty v pražských Havlíčkových sadech (Grňobovce) nebo příspěvek V. Vágenknechtové o historických stavbách v parku na Lochočtině v Plzni.

Druhý pracovní den začal v Novém Sedlišti u Tachova; v areálu zámku jeho majitelé opravují klasicistní oranžerii, drobnou stavbu s pozoruhodnou plastickou výzdobou kordónové římsy s květy lilií ze dřeva. Hned potom byla na programu exkurze na státním zámku v Horšovském Týně: viděli jsme zahradnictví z konce 19. století, včetně pozůstatků jednoho ze skleníků a rozsáhlých suterénů nalézajících se mezi budovami zahradnictví a nedalekým zámeckým špýcharem, přírodně krajinářský park, jeden z největších v Plzeňském kraji, a jednotlivé stavby v něm – zejména takzvaný Vdovský dům, gloriety *Na Loretě* a vyhlídkový pavilon na způsob válcové věže s kuželovou střechou.

Po krátké zastávce v Osvračíně a prohlídce areálu tamějšího zámečku s unikátním skleníkem, jenž vznikl v osmdesátých letech 19. století, se pokračovalo do Trhanova. V Trhanově nás čekala majitelka zámeckého skleníku, jež se nedávno zasloužila o jeho celkovou obnovu, a dcera posledního trhanovského zámeckého zahradníka. Jejich prostřednictvím měli účastníci setkání možnost seznámit se blíže s dějinami parku a péče o něj zejména v druhé polovině 19. století, kdy se o park staral J. Thomayer, otec proslulého zahradního architekta F. Thomayera. F. Thomayer je pohřben na místním hřbitově. Rádi jsme u jeho hrobu vzdali poctu tomuto „prvnímu českému zahradnímu architektovi“.

22. 5. 2013 se naše pozornost soustředila dále na Hrádek u Sušice. Severně od opravené budovy zámku se tam nalézá bývalé zámecké zahradnictví a v něm oranžerie, postavená v druhé třetině 19. století. Jde zhruba o polovinu původního objektu, která unikla demolicí v sedmdesátých letech 20. století; na jeho někdejší velkou délku odkazuje chodba za oranžerií. Následoval diskusní večer v Horažďovicích.

Poslední pracovní den byl zahájen návštěvou státního zámku v Červeném Poříčí – prohlídkou zámecké oranžerie, zahradního gloriety a také interiérů hlavní zámecké budovy, postavené ve stylu takzvané saské renesance v roce 1611 a zpřístupněné pro veřejnost dosud jen výjimečně. Součástí výkladu správce zámku, M. Čermáka, byly podrobnosti o záměrech Národního památkového ústavu provést v blízké budoucnosti obnovu zámecké zahrady a parku.

Zastávkou na cestě mezi Červeným Poříčím a zámek Kozel se stal zámeček v Lužanech s dochovanými historickými interiéry, se zahradou a parkem, dosud funkčními skleníky, několika drobnými altánky a pavilonky, to vše z období let 1867–1908, kdy areál zámku v Lužanech patřil známému architektovi, stavebnímu podnikateli a mecenáši umění, Josefu Hlávkoví.

V areálu státního zámku Kozel u Plzně, jehož správa pečuje o rozlehlý park, je provozováno zahradnictví se skleníky z roku 1928. V nich se stále pěstují rostliny pro výzdobu interiérů zámku a k výsadbám do parku.

7. pracovní setkání s názvem *Historické oranžerie a zahradní stavby určené pro pěstování rostlin* skončilo na Kozlu 23. 5. 2013. Všem zúčastněným přineslo četné nové poznatky a osobní zážitky ze staré krásy historických zahrad a parků v západních Čechách. Příští, v pořadí již 8. setkání je plánováno na rok 2014. Má se věnovat památkám středních Čech.

Veronika Zelinková

Krása starých dřevěných staveb

K výstavě snímků z fotoarchivu plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu.¹

Od počátku šedesátých let 20. století se píše historie fotoarchivu současného Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Plzni. Fotodokumentace památkového fondu pořizovaná pracovníky někdejšího Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni byla ve svých počátcích ovlivněna jak technickými možnostmi (v drtivé většině se používal svitkový

film formátu 6 × 6 cm a zrcadlovky typu *Flexaret*, později *Pentacon Six*; v obou případech podnik disponoval jen několika přístroji, s nimiž většinou pracoval pouze profesionální fotograf), tak výběrem nejhodnotnějších objektů,

Obr. 1. Lužná (okr. Tachov), zemědělská usedlost čp. 16. Památková ochrana domu, jenž pocházel zřejmě z 1. poloviny 19. století, byla zrušena v roce 1990. Zbouráno v roce 1989. (Foto J. Gryc, 1970; všechny snímky z fotoarchivu ú. o. p. v Plzni Národního památkového ústavu)

¹ Výstava se konala v mázhausu domu *U Zlatého slunce* v Plzni, kde sídlí plzeňské pracoviště Národního památkového ústavu, od 28. 5. do poloviny listopadu 2013. Byla přístupná pro veřejnost zdarma každý všední den od 6 do 18 hodin. Odborný garant výstavy: Mgr. K. Foud. Spolupracovníci: Mgr. A. Aubrechtová, J. Kováčková a BcA. R. Kodera.

Obr. 2. Ujčín (okr. Klatovy), chalupy čp. 20 a čp. 2 (na snímku vlevo). Oba roubené objekty vznikly v 1. polovině 19. století. Chalupa čp. 2 byla zbourána v roce 1964 (památková ochrana zrušena v roce 1966). Chalupa čp. 20 rovněž již neexistuje (památková ochrana zrušena v roce 1991). (Foto K. Tůma, 1966)

Obr. 3. Kladruvce (okr. Plzeň-jih), chalupa čp. 12. Roubená stavba přibližně z 1. poloviny 19. století byla kulturní památkou, ale ochrana byla zrušena v roce 1980 pro ztrátu památkových hodnot v důsledku radikální modernizace objektu. (Foto J. Gryc, 1975)

Obr. 4. Tlumačov (okr. Domažlice), chalupa čp. 50. Technický stav objektu postaveného asi ještě v 18. století byl špatný v roce 1964. Památková ochrana byla zrušena v roce 1991 a krátce poté byla chalupa zbourána. (Foto J. Gryc, 1973)

kteří se posléze uplatnili jako kulturní památky. Výběr vycházel ze soudobého chápání památkových hodnot; prim hrály stavby středověké, renesanční, barokní a až následně klasicistní či ještě mladší. Již tehdy byla pozornost věnována také památkám lidového stavitelství, zejména stavbám roubeným a hrázděným.

Dřevo hrálo ve venkovském stavitelství nezastupitelnou úlohu od chvíle, kdy nadzemní dřevohlinité stavby nastoupily po starších zemnicích a polozemnicích. Sruby či hrázděné konstrukce stěn se uplatňovaly v západních Čechách po staletí a jejich další užívání postupně utlumil až příchod

nespalných stavebních materiálů, zejména cihel, ať již pálených či nepálených. Podobu dřevěných staveb v minulosti ovlivnilo také prosazování takzvaných ohňových patentů a jiných protipožárních nařízení. Zatímco tradičně pojednané roubené novostavby na západočeském venkově vznikaly naposled v druhé třetině 19. století, hrázděné zdivo se zde běžně užívalo ještě v první třetině 20. století. Vývoj dřevěných staveb pokračuje dále, třebaže se již nejedná o hospodářské budovy, ale především o objekty obytné.

Počínaje padesátými a šedesátými léty 20. století jsou mnohé staré roubené a hrázděné stavby v Plzeňském kraji

Obr. 5. Studená (okr. Plzeň-sever), chalupa čp. 29. Stavba s doškovou střechou, pocházející z 19. století, byla zbourána v roce 1974. Památková ochrana byla zrušena dodatečně o 2 roky později. (Foto K. Tůma, 1963)

Obr. 6. Dolany (okr. Plzeň-sever), stodola při objektu čp. 1. Vznik polygonální roubené stavby s doškovou střechou byl datován hluboko do 18. století. V 80. letech 20. století byla stodola vytipována jako nejhodnotnější dochovaná stavba svého druhu na severním Plzeňsku a byl zvažován její transfer. Demolována krátce po zrušení památkové ochrany. (Foto K. Tůma, 1962)

Obr. 7. Vejvanov (okr. Rokycany), zemědělská usedlost čp. 14, sroubek ve dvoře. Drobný roubený objekt značné památkové hodnoty byl přibližně v 80. letech 20. století nahrazen zděnou novostavbou. (Foto A. Jichová, 1969)

Obr. 8. Úněšov (okr. Plzeň-sever), budova čp. 1, obytné stavení. Roubený objekt s hrázděným štítem z 19. století byl v době někdy kolem roku 1981 převezen do Klenovic (okr. Plzeň-sever) a tam při použití původních hodnotných konstrukcí nově postaven a upraven k rekreačním účelům (objekt č. E 16). (Foto J. Gryc, 1979)

Obr. 9. Všehrdy (okr. Plzeň-sever), chalupa čp. 8. Roubená stavba s doškovou střechou, pocházející z 19. století, byla po předchozím zrušení památkové ochrany v roce 1981 odstraněna. (Foto J. Gryc, 1975)

chráněny památkovým zákonem. Kromě toho další tvoří součást památkových rezervací a zón. Ještě větší počet ale na svou ochranu teprve čeká. Masivní úbytek historické vesnické zástavby v posledních několika desetiletích potvrdil o to větší potřebu chránit a především co nejvíce poznat objekty, které zůstaly zachovány. Je smutnou skutečností, že ze souboru roubených stodol polygonálního půdorysu, kdysi relativně rozšířených jak na severním, tak i jižním Plzeňsku a na Klatovsku, dnes prokazatelně existuje jediný zástupce – stodola statku čp. 4 v Borku u Kozojed (okr. Plzeň-sever). Již jen na desítky se počítají staré roubené stodoly obdélného půdorysu. Zcela výjimečné jsou stavby s doškovou střechou.

Dalším typem památek, které přitahují zaslouženou pozornost odborníků, jsou roubené sýpky. Bývají přízemní i patrové, s krovem, dvojitým krovem nebo dřevěnou klenbou, s dveřmi prostými i zdobně řešenými. Patrové sýpky jsou opatřeny pavláčkami, často s vyřezávanými sloupky. Nalézají se dosud v celém Plzeňském kraji, z větší části pak na jižním a severním Plzeňsku, Rokycansku a na Klatovsku. Některé jsou památkově chráněny. Nejstarší známe z druhé poloviny 17. století, zpravidla jsou však o něco mladší, z 18. a první poloviny 19. století.

Mezi hospodářskými dřevěnými stavbami na vesnici byly pozoruhodné též roubené komory nebo chlévy; vzhledem ke specifickému způsobu využití se jich však dochovalo velmi málo. Lepší situace je u roubených a hrázděných obytných domů. Tradiční roubené přízemní stavení trojdílné dispozice většinou komorového typu je dosud bohatě zastoupeno na severním a jižním Plzeňsku, na Klatovsku, Domažlicku i na Rokycansku. Ojedinelé se lze setkat s roubeným a především hrázděným domem také na Tachovsku; dřevěná (hrázděná) konstrukce se tam uchovala hlavně ve štítech střech.

Roubené stěny byly budovány jak z trámů hraněných, tak kuláčů. Často jde o stavby pocházející ještě ze závěru 18. století. Existují však i stavby mnohem starší. Takto

známý je například objekt čp. 2 v Lučici u Chudenic (okr. Klatovy), který byl podle výsledků dendrochronologické analýzy postaven v polovině 16. století.

Hrázděné stavby jsou na Plzeňsku fenoménem spojeným s oblastmi ležícími za pomyslnou česko-německou etnickou hranicí. Nejbliže k Plzni se vyskytuje patrové hrázděné stavení usedlosti čp. 1 v Popovicích (okr. Plzeň-sever). Asi nejcennější je hrázděný dům čp. 1 v Pačíně u Bezdruzic (okr. Tachov). Ve větší míře lze hrázděné stavby nalézt například v Rabštejně nad Střelou nebo v nedalekém Úterý (okr. Plzeň-sever; obě lokality na rozhraní městské a vesnické zástavby jsou chráněny jako památková zóna). Přestože se jednalo z povahy věci o objekty čistě účelové, nezapomínali jejich stavebníci na výzdobu, jako byly štíty s prkny klasovitě kladenými, případně stylizovanými do podoby sluneční záře. Časté jsou nadokenní nebo podokenní římsy, nebo dveře s líčovou stranou bedněnou ze šikmo kladených prken. Stropy byly trámové s prkenným záklopem nebo povalové. Prostředí dvorů dotvářely dřevěné kolny, vozovny či sušárny na ovoce.

Na návších stávaly nebo ještě dosud stojí roubené nebo hrázděné kaple nebo zvoničky. Také v tomto případě jde často o památky velmi hodnotné; někdy to jsou repliky starších objektů.

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, tak jako jeho předchůdci – Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, Památkový ústav v Plzni a Státní památkový ústav v Plzni, se věnuje fotodokumentaci památkového stavebního fondu a jeho potenciálu systematicky a profesionálně. Přestože je v Plzni několik dalších institucí, v jejichž archivu lze objevit nejednu mimořádně cennou fotografii, zachycující dnes již zaniklý objekt (zejména Národopisné muzeum Plzeňska, což je součást Západočeského muzea v Plzni), fotoarchiv územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu patří k nejrozsáhlejším a nejvýznamnějším sbírkám svého druhu v západních Čechách. Toto bohatství nás zavazuje přinejmenším k tomu, abychom stále věnovali náležitou pozornost odborné dokumentaci a průzkumům památek v terénu.

Fotoarchiv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Plzni, představuje obdobně jako plánový archiv a archiv průzkumů a restaurátorských zpráv jeden ze základních zdrojů informací o památkovém fondu v západních Čechách. Slouží odborné i laické veřejnosti; je vyhledáván vlastníky, projektanty, restaurátory, zástupci samospráv a nevládních organizací nebo autory při jejich práci zejména v oboru dějin hmotné kultury. Obsahuje úctyhodný soubor přibližně čtvrt miliónu černobílých fotografií, pořizovaných pro dokumentární účely, ale vyznačujících se leckdy i nespornou uměleckou hodnotou. Mezi nejcennější snímky logicky patří takové, které zachycují dnes již neexistující situaci nebo prostředí, například historických částí měst, jež prošla v moderní době radikální proměnou.

Podobně anebo ještě víc to platí pro snímky drobných historických dřevěných staveb na venkově, které podléhají změnám ve větší míře než monumentální zděné objekty. Příkladem mohou být fotografie z okresu Rokycany, kde během posledních padesáti let zanikly desítky roubených chalup a hospodářských budov.

Fotoarchiv plzeňského pracoviště Národního památkového ústavu se pochopitelně dále rozrůstá co do počtu, pestrosti a míry podrobnosti záběrů, dnes takřka výlučně barevných a pořizovaných digitální technikou.

Bohatství našeho fotoarchivu bychom v edici *Památky západních Čech* rádi představili každý rok vždy na určitém okruhu nemovitých památek v Plzeňském kraji, byť jen ve velmi omezeném výběru. Letos padla volba na vesnické dřevěné stavby. Souvisí to s takzvanou letní fotografickou výstavou s názvem *Krásy starých dřevěných staveb*, již plzeňské pracoviště Národního památkového ústavu připravilo právě v roce 2013.

Karel Foud – Jaroslava Kováčová

Exkurze v Teplé

Dne 5. 6. 2013 se památkáři z územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu zúčastnili odborné exkurze, kterou pro ně v areálu kláštera Teplá připravil v rámci aktuálně probíhající obnovy části tamějšího konventu a prelatury jejich kolega a ředitel loketského pracoviště, T. Karel.

Klášter Teplá, založený podle klášterní tradice v roce 1193 velmožem Hroznotou a osídlený mnichy ze strahovského kláštera, patří mezi nejstarší premonstrátské kláštery v českých zemích. Původně románsko-gotický areál prošel pohnutou stavební historií; nevyhnuo se mu v minulosti ani poničení vojsky a požáry. Podstatné byly jeho mladší stavební úpravy, zejména v barokní době.

Areálu dominuje kostel Zvěstování Panny Marie s dvouvěžovým západním průčelím, jenž na první pohled dokládá nejstarší stavební fázi kláštera a představuje první halové chrámové trojlodí v českých zemích. Z jižní strany na kostel navazuje vrcholně barokní prelatura a kvadratura konventu, které byly postaveny podle projektu Kryštofa Dientzenhofera v období let 1690–1724. Ze severní strany ke kostelu přiléhá novobarokní trakt muzea a knihovny, jehož stavba skončila v roce 1910. Hlavní klášterní budovy jsou obklopeny hospodářskými a provozními objekty, na východní straně se nalézá velký park.

Na dnešním, z velké části neutěšeném stavu jednotlivých budov se podepsala především nedávná historie, konkrétně necelých třicet let pobytu Československé lidové armády, nedostatek zájmu a prostředků na běžné opravy a údržbu. Od roku 1990, kdy byl klášter vrácen premonstrátům, probíhá celková postupná obnova areálu. Nejdříve ji po odborné stránce vedli památkáři z Plzně, posléze z Prahy (po prohlášení kláštera za národní kulturní památku v roce 2008). Přibližně poslední tři roky dohled nad obnovou vykonává Národní památkový ústav prostřednictvím svých odborníků z Lokte.

První etapa stavební a restaurátorské obnovy kláštera v Teplé byla dokončena v roce 2009. Hned v následujícím roce začal projekt s názvem *Vzorová obnova národní kulturní památky Klášter premonstrátů Teplá*, jehož cílem je zachránit a obnovit do 30. 6. 2015 vybrané budovy a vytvořit při tom podmínky pro širší spektrum nekomerčních kulturních a vzdělávacích aktivit.¹ Obnova se týká především jižního a jihozápadního křídla prelatury,

Teplá (okr. Karlovy Vary), klášter premonstrátů. Společná odborná exkurze zaměstnanců územních odborných pracovišť v Plzni a Lokti Národního památkového ústavu. Prohlídka jedné z místností v přízemí jižního křídla kvadratury barokního konventu s nálezem původní dlažby z kamených valounů. (Foto J. Kaigl, 5. 6. 2013)

jižního a východního křídla konventu, opatské zahrady, jižní ohradní zdi a související infrastruktury včetně důmyslného historického systému odvodňovacích stol. V rámci projektu je prováděn po etapách archeologický průzkum, jenž přinesl četná nová zjištění o nejstarších dějinách kláštera.²

Nejdříve nás T. Karel a zástupce generálního zhotovitele díla – společnosti Bolid-M, s.r.o., Ing. P. Stránský, seznámili s projektem. Následovala komentovaná prohlídka stavby. Účastníci exkurze tak měli možnost vidět kromě dalšího úseky odvodňovacích stol, dvoulodní klenutý sueterén, v němž se kdysi vypalovaly a smolily sudy, někdejší mnišské cely, provozní prostory v přízemí a patře jižního a východního křídla konventu s nálezem původní kamenné valounové dlažby, křížovou chodbu a rajský dvůr, dále reprezentativní prostory jihozápadního a jižního křídla prelatury (opatské pokoje, kaple?, letní refektář a Modrý sál) opatřené bohatou štukovou a malířskou výzdobou, převážně vše právě při provádění památkové obnovy.

Součástí exkurze byla prohlídka archeologických výkopů v zahradě prelatury s odhalenými pozůstatky zdiva středověkého rajského dvora a mladšího zdiva s četnými druhotně použitými kamenickými články gotické architektury. Archeologickou prací bylo možné vidět také v zaniklém objektu pivovaru, jenž stál při jižní ohradní zdi areálu kláštera.

V závěru návštěvy absolvovali účastníci exkurze standardní, veřejnosti zpřístupněný prohlídkový okruh klášteřem (muzeum, knihovna a konventní chrám včetně kaple bl. Hroznoty).

1 Projekt je financován Ministerstvem kultury z *Integrovaného operačního programu*, oblast intervence: *Národní podpora využití potenciálu kulturního dědictví*.

2 K výsledkům 1. etapy viz NOVÁČEK, Karel; ŠIROKÝ, Radek: První etapa výzkumu v areálu premonstrátské kanonie v Teplé. In *Památky západních Čech*. 1. Plzeň, Národní památkový ústav, ú. o. p. v Plzni, 2011, s. 37–47.

Loketskému pracovišti Národního památkového ústavu, především jeho řediteli T. Karlovi, děkujeme za zdařilou exkurzi. Územní odborné pracoviště v Plzni se ji pokusí oplatit v příštím roce pracovní dílnou na vybrané akci památkové obnovy v Plzeňském kraji.

Andrea Přecechtělová

Podzimní konference *Umělecké památky a péče o ně*

Dne 2. 10. 2013 se konala v domě *U Zlatého slunce* v Plzni konference zaměřená na poznávání uměleckých památek a některé aspekty praktické péče o ně. V ucelené řadě odborných konferencí, jež jsou pořádány plzeňským pracovištěm Národního památkového ústavu počínaje rokem 2012 jednou nebo dvakrát do roka, se jednalo již o čtvrté pracovní setkání svého druhu.

Na konferenci, kterou zahájil ředitel ú. o. p. v Plzni Národního památkového ústavu J. Kaigl, vystoupili se svými příspěvky historici umění, profesionální památkáři a současně restaurátoři.

P. Macek z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy předvedl výsledky nového výzkumu, které nasvědčují tomu, že barokní stavba farního kostela v Úterý na severním Plzeňsku vznikla podle návrhu K. Dientzenhofera. V. Nejedlý seznámil účastníky konference s vědeckým soupisem mariánských, trojičních a dalších světeckých sloupů a pilířů v České republice včetně Plzeňského kraje. Na V. Nejedlého navázal V. Kovařík, specialista z územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu, referátem o sloupu se sochou Panny Marie (Madony) Svatohorské z roku 1737 v Plzni. P. Vlček, vědecký pracovník Ústavu dějin umění Akademie věd, se zabýval různými aspekty obnovy kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích v minulosti i dnes.

Na konferenci vystoupili rovněž dva naši přední odborníci v oboru památkové péče – J. Štulc a P. Jerie, oba z generálního ředitelství Národního památkového ústavu. První z nich poukázal na restaurování jako soudobý trend v péči o stavební památky. P. Jerie danou tezi dále rozvedl na ukázkách několika úspěšných akcí památkové obnovy, na nichž se odborně jako památkář podílel.

Odpolední blok byl věnován výlučně restaurování uměleckých památek. R. Hronová se ve svém referátu vrátila společně s posluchači do kostela sv. Petra a Pavla v Kralovicích, jmenovitě k nedávno ukončeným restaurátorským pracím v interiéru tamější, takzvané Gryspekovské kaple, kde restaurovala epitaf Floriana Griespeka z Griespachu (1509–1588), což je monumentální řezbářské a malířské renesanční dílo pocházející z roku 1593. J. Šlechta, jenž se ujal posledního referátu, obrátil naši pozornost k restaurování malířské výzdoby refektáře v kapucinském klášteře v Sušici.

Jak je všeobecně známo, restaurování památek, jež jsou díly výtvarných umění nebo uměleckořemeslnými pracemi a které smí provádět osoby oprávněné k tomu Ministerstvem kultury, je trvale pomyslnou královskou disciplínou památkové péče. Plzeňská konference

přispěla v regionálním měřítku dílčím způsobem k potvrzení trendů, kdy způsoby myšlení a pracovní postupy restaurátorů slouží památkářům navodně, přinejmenším jako inspirace, i při obnově památek historické architektury.

Konference byla věnována Vlastimilu Bergerovi (1923–2004), akad. mal., významnému českému restaurátorovi památek malířského umění, jenž by se letos dožil devadesáti let. V. Berger, žák B. Slánského, nejednou pracovníčně působil v západních Čechách, například při obnově gotického kostela v Čechovicích na Horšovskotýnsku na sklonku devadesátých let 20. století. Byl zastáncem mimořádně vytríbeného pojetí restaurování s důrazem na individuální odpovědnost, komplexní umělecko-historický a technologický průzkum díla a použití tradičních i nových (vědeckých) metod.

– vyd –

Leporelo *Dům U Zlatého slunce* v Plzni

Jako druhý svazek populárně naučné řady v edici *Památky západních Čech* vydalo plzeňské pracoviště Národního památkového ústavu v září roku 2013 leporelo *Dům U Zlatého slunce v Plzni, kulturní památka* (ISBN 978-80-85035-39-1; plnobarevná osmistránková publikace formátu 9,9 × 26 cm, náklad 1000 výtisků), jež čtenářům představuje historický dům, v němž uvedené pracoviště sídlí v centru města na rohu Prešovské a Sedláčkovy ulice.

Text leporela, jehož autorem je renomovaný stavební historik J. Anderle z Plzně, vychází z nových stavebně-historických průzkumů a archeologických nálezů. První kapitola líčí počátky domu v poloze při důležité místní komunikaci, která byla součástí dálkové cesty z Prahy přes Plzeň jednak do Norimberka, jednak do Řezna, a gotickou fází jeho výstavby dává do souvislostí se stavebním a urbanistickým obrazem středověké Plzně. Autor dále pojednává o obnově domu po ničivém požáru Plzně roku 1507, provází čtenáře 16. a 17. stoletím a poté věnuje pozornost poslední významné – pozdně barokní přestavbě domu v roce 1777. Závěrečná kapitola popisuje postupné chátrání objektu během 20. století i jeho záchranu poté, kdy dům koncem roku 1998 získal Památkový ústav v Plzni; teprve ten přistoupil k celkové stavební a restaurátorské obnově zubožené památky.

V leporelu nechybí informace o tom, jak dům dnes slouží veřejnosti. Konají se v něm pravidelné fotografické výstavy, odborné přednášky a konference, příležitostně též organizované prohlídky s průvodcem.

Autorské analytické plány domu *U Zlatého slunce* v Plzni a nákresy vybraných stavebních detailů jsou doplněny několika novodobými fotografiemi od Radovana Kodery. Na obálce je publikován starý snímek s pohledem na střední - nejzdobnější část hlavního průčelí domu směrem do Prešovské ulice v roce 1907.

Leporelo je zájemcům k dispozici zdarma v domě *U Zlatého slunce*, v knihovně územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu.

Karel Matásek

M. Břízová. (Foto R. Kodera, 2013)

Blahopřání Miroslavě Břízové k narozeninám

Letos v listopadu oslavuje naše kolegyně Ing. arch. Miroslava Břízová významné (půlkulaté) narozeniny. Na památkářskou dráhu v tehdejší Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni vstoupila hned po svém absolutoriu na Fakultě architektury ČVUT v Praze v roce 1982. Později, zejména v závěru osmdesátých a v devadesátých letech, působila i jinde, například v DRUPOSU Plzeň a jako samostatná projektantka. Začátkem roku 2006 se přiklonila zpět k profesionální památkové péči a přešla z Útvaru koncepce a rozvoje při Magistrátu města Plzně na územní odborné pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu, do oddělení specialistů v odboru péče o památkový fond. Mezi témata, jež jsou jí nejbližší, patří urbanismus v minulosti, městské památkové rezervace a zóny, díla architektury z 19. a 20. století a uplatnění soudobé architektury v prostředí historických budov a jejich souborů.

Národní památkový ústav přeje Ing. arch. M. Břízové k jejím narozeninám v roce 2013 a do dalších roků vše nejlepší.

– red –

K životnímu jubileu Aleny Svobodové

Pro Ing. A. Svobodovou je rok 2013 rokem významného životního jubilea a jistě i příležitostí k profesnímu ohlednutí. Dnes působí již čtvrtým rokem ve funkci vedoucí odboru kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Krajského úřadu Plzeňského kraje. Začátky její práce pro památkovou péči však sahají do roku 1987, kdy A. Svobodová nastoupila do odboru kultury a památkové péče Okresního národního výboru, posléze Okresního úřadu Plzeň-sever. V roce 2001 přešla na nově vzniklý Krajský úřad Plzeňského kraje, kde působila až do roku 2005 jako vedoucí oddělení památkové péče. V období let 2006 a 2007 byla ředitelkou územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu. Tehdy podpořila zahájení přípravy dvou rozsáhlých projektů ve prospěch obnovy a reanimace bývalých klášterů v Plasích a Kladru-bech v rámci *Integrovaného operačního programu* a stála při vzniku nového územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu pro Karlovarský kraj v Lokti, jež je dnes již přirozenou součástí odborné organizace státní památkové péče.

Ing. A. Svobodové patří naše přání všeho dobrého do dalších let v profesním i osobním životě.

– red –

A. Svobodová. (Fotoarchiv redakce)

Max Frisch a památkářská idea

Poznámka ke způsobům čtení deníku významné osobnosti¹

Max Frisch (1911–1991) byl švýcarským architektem a zejména spisovatelem žijícím převážně v Curychu. Patřil mezi významné německy píšící autory v druhé polovině 20. století. Jeho architektonická projekční práce byla spíše skromná, skončila v roce 1955. Není zdaleka tak známá jako Frischovo dílo literární. Je však skutečností, že

¹ Tento příspěvek vznikl jako osobní vzpomínka na Prof. Ing. arch. B. Fantu, CSc., jež předčasně zemřel na konci roku 2011 a kdysi přivedl autora k tomu, aby se zajímal o dílo M. Frischeho literárního i architekta.

Max-Frisch-Bad v Curychu, jediná větší stavba realizovaná podle návrhu M. Frische, požívá dnes památkové ochrany.

M. Frisch vydal dva své deníky (*Tagebuch 1946–1949* v roce 1950, *Tagebuch 1966–1971* v roce 1972).² V jedné z kapitol prvního deníku, nazvané *K architektuře*, vyjadřuje se velmi stručně z pozice tvůrčího architekta k ochraňování hmotného kulturního dědictví v poválečném Curychu. Poté, co kriticky posoudil plundrování (bourání a rozebrání) starých antických staveb v Itálii doby renesanční (mimo jiné z utilitárních důvodů, aby se získal kvalitní a současně levný stavební materiál) ve jménu myšlenky (autorem deníku vnímané jako ahistoričnost), že není důležité to, co bylo vytvořeno, nýbrž to, co se právě tvoří – aniž by opomněl uvést, že hodnotám tehdy takto vzniklým se dnes zpravidla obdivujeme –, přistupuje k aktualizaci:

„A my?”

Před několika málo lety jsme měli v Curychu architektonickou soutěž pro nový dům umění; každý pozná, že vyhlášené místo nedovoluje radostné, svobodné, bezvýhradné řešení, ale prostě nikdo nenajde odvahu zbourat starý curyšský dům střední hodnoty. Tedy to nové, to naše, je v podstatě zavrženo, ještě než sáhneme po tužce. V tomto ovzduší smíme tedy tvořit, nic se od nás neočekává, předali nás do péče historické piety, která překračuje veškerou míru, v atmosféře naprostého sebeobětování svého pokolení ... Vzdělání jako perverzní zvrát v muzeálnost –“.³

M. Frischem takto, třebaže jen letmo nadhozené teze upoutají ihned pozornost čtenáře. Obdobně nebo takřka ve stejném smyslu vystupují i dnes někteří architekti, pokud se potkávají nebo střetávají při své projekční práci s památkovou péčí. Je tedy na místě pokládat si další otázky. Co je pro M. Frische svobodné a bezvýhradné architektonické řešení? Může mít vůbec architektura jako užité umění takové vlastnosti? Proč nikdo neměl odvahu zbourat starý dům střední hodnoty? Kdo a jak prostřednictvím jeho hodnoty rozpoznal? Proč se M. Frisch domnívá, že nové je fakticky předem zavrženo? Proč si myslí, že se od architekta již nic neočekává, je-li předán do péče takzvané historické piety? O jakou pietu ve skutečnosti jde a jaká je intenzita historické piety překračující veškerou míru? Je možné ji blíže určit nebo alespoň předvídat? Co je to obětování sebe sama z důvodu historické piety? Jde vždy o něco negativního? Může v architektonické tvorbě existovat oběť na způsob *agapé*, tedy takový přístup k něčemu nebo – podle původního významu tohoto slova z řečtiny – k bližnímu, kdy se jeden vydává z lásky za druhého, přičemž vznikají nové, zpravidla nehmotné hodnoty nejvyššího řádu? Může se vůbec vzdělání, není-li zdánlivé nebo povrchní, zvrtnout v perverzi? Jestliže ano, jaké je to vzdělání – bez opory v morálce (noetika bez etiky)? Funkční starý dům jako součást živého městského organismu a muzeálnost – jde o protimluv na způsob autorské nadsázky nebo o něco jiného?

O skutečné vzdělanosti M. Frische není důvod pochybovat.⁴ Je však zjevné, že autor se dopouští ve výše citovaném textu jisté zkratky. Nijak to nepřekáží, vezme-li se v úvahu zvolený literární žánr. (Představme si deník tvářící se jako odborná studie – nejspíš by se špatně četl a při publikaci byl by čtenářský ohlas na něj bezpochyby velmi malý.) Jestliže ovšem čtenář (architekt) nevezme tuto

okolnost náležitě v úvahu, může dojít k ukvapeným generalizacím, navíc jakoby se opírajícím o autoritu M. Frische.

V roce 1931 publikoval V. Birnbaum svou věhlasnou krátkou esej *Památkářská idea*,⁵ jež myšlenkově tak či onak vychází z tradic takzvané vídeňské školy dějin umění. Památkářství – Birnbaumův ekvivalent dnešního pojmu památková péče – chápal jako novodobý projev vzrůstu a zušlechťování lidského ducha, jehož jednotlivými etapami jsou náboženství, mravnost, společenské a státní zřízení, filozofie, věda a umění. Protože však Birnbaum nevěřil v rychlý úspěch osvěty, navrhl, aby v praxi parlamentního systému byla ochrana památek chápána jako právo menšiny, jež má mít stejný nárok na respekt ke svému přesvědčení jako každá jiná politická nebo stavovská praxe.⁶

Od doby V. Birnbauma se v Evropě i jinde ve světě památkářství mezitím transformovalo v památkovou péči jako zvláštní typ společenské smlouvy, upravující zpravidla demokraticky přijatým zákonem uchování hmotného kulturního dědictví.

Tezi M. Frische o antihistoričnosti postoje, v jehož důsledku byly ničeny antické památky v Itálii v renesančním období, lze přijmout toliko podmíněně, dnešní optikou, kdy je ochrana památek ve Švýcarsku nebo v České republice institucionalizována (uzákoněna) jako veřejný zájem. Pokusíme-li se nahlédnout na věc očima tehdejších lidí, nelze bourání antických staveb nijak zvlášť odsuzovat; bylo to jednání přirozené, většinovou společností akceptované, a proto historické. Naproti tomu ahistorická je myšlenka M. Frische o osudu architekta ve vztahu ke konkrétnímu starému domu v Curychu, pokud bylo veřejným zájmem, aby tento dům zůstal zachován (takový nebo jemu podobný zájem asi existoval, když nikdo nenašel odvahu dům zbourat).

Nabízí se různé směry, jak uvažovat z hledisek památkové péče o kapitole *K architektuře* v prvním deníku M. Frische. Ve skutečnosti to však není nutné. Možná by to byla i chyba. Jde přece o příležitostně osobní postřehy zapisované autorem především pro vlastní potřebu, třebaže posléze úspěšně publikované v německy mluvících a dalších zemích. Především právě tak je máme číst. M. Frisch, jenž napsal několik románů a divadelních her, by se možná dobře bavil, kdybychom jeho deníky chtěli podrobit vědecké kritice.

O tom, že by M. Frisch vkládal do svých deníků sem tam vlastní názory architekta se záměrem, aby je poutavou literární formou snadno zpřístupnil co největšímu okruhu čtenářů, ale nemusel se zabývat jejich vážnějším odůvodněním, nic nevíme.

Jan Kaigl

2 Posmrtně, až v roce 2011, byl publikován třetí deník M. Frische, týkající se období let 1982–1983.

3 FRISCH, Max: *Deník (1946–1949)*. Praha, ERM, 1995, s. 142.

4 Pro základní představu o životě a díle M. Frische viz <<http://www.mfa.ethz.ch/de/index.html>>.

5 BIRNBAUM, Vojtěch: *Památkářská idea*. In *Listy z dějin umění*. Praha, Václav Petr, 1947, s. 289–292.

6 HLOBIL, Ivo: Skrytá polemika Vojtěcha Birnbauma s českými funkcionalisty a rieglovskou teorií památkové péče. *Zprávy památkové péče*. 1995, roč. 55, č. 1, s. 13.